

ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ SONRASINDA İLK MUHALEFET PARTİSİ: MİLLİ KALKINMA PARTİSİ

B. Zakir AVŞAR* ve Elif EMRE KAYA**

Özet

Çalışmanın konusu, 1945 yılı sonrası alınan çok partili hayata geçiş kararı ardından kurulan ilk parti olan Milli Kalkınma Partisi (MKP)'dir. Çalışmaya yön veren görüş, partinin iddialı bir çıkışa sahip olmamasına karşın, tek partili hayat düzenini bozup, çok partili hayata geçişin ülkede yürürlüğe girmesine ön ayak olduğu düşüncesidir. MKP'nin hemen ardından kurulup, siyasi hayatta kısa sürede etkin hale gelen Demokrat Parti (DP) üzerine yapılan çalışmaların yoğunluğu ve bu çalışmalarda çok partili hayata geçiş döneminde DP'nin ön plana çıkarılma çabasına karşı, bu çalışmada miladın MKP ile başlatılması gerekliliğinin vurgusu yapılmakta ve dikkatlerin tek parti düzenine "artık yeter" diyen bu partiye çekilmesi amaçlanmıştır. Ancak, partiye ait ayrıntılı belge ve bilgilerin olmayışı bazı noktalarda eksiklikler yaratmıştır. Çalışma neticesinde, MKP'nin çok partili hayata geçişten sonra kurulan ilk parti olmasına karşın, gerek iktidarın dışlayıcı tutumu, gerekse de kamuoyunun desteğini ardına alamaması, ve özellikle toplumsal muhalefeti temsil edemeyişi nedeniyle kendisinden sonraki partilere gösterilen ilgi ve itibardan yoksun kaldığı düşüncesine varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çok Partili Hayata Geçiş, Milli Kalkınma Partisi, Nuri Demirağ, Siyasal İletişim

The First Opposition Party After Passing to Multi-Party System: National Development Party

Abstract

The subject of this study is, National Development Party, which is the first opposition party formed after the decision of multi-party system. The main idea of the study is that, although National Development Party was not assertive at the outset the party had a leading role on changing single party system and passing to multi-party period. There is a lot of studies about Democrat Party, which was organized after National Development Party, but in these studies, they didn't give importance to National Development Party compared to Democrat Party. We especially insisted on that, National Development Party is the turning

* Prof. Dr., Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğretim Üyesi. E-Posta: zakiravsar @ gmail .com

** Dr., Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Araştırma Görevlisi. E-Posta: aemre @ gazi.edu.tr.

point of passing to the multi-party system. But there isn't detailed information about the party, because of that there are some deficiencies in the text. The result of this study, although MKP, was the first established party after passing to multi-party system, it has lacked from the interest and respect which were shown to its successors because of exclusionary attitude of power, unable to obtain the support of public opinion behind and especially the inability to represent social opposition.

Keywords: Multi-party system, National Development Party, Nuri Demirağ, Political Communication.

GİRİŞ

Bu çalışmada, Türkiye'nin çok partili hayata geçiş kararı sonrasında kurulan ilk siyasi parti olan Milli Kalkınma Partisi (MKP) konu edilmiştir. 1946 yılında kurulan ve kısa bir sürede içerisinde halkın desteğini ve ilgisini üzerine toplayan Demokrat Parti (DP) nedeniyle ikinci planda kalan partinin aslında pek çok açıdan öncü bir niteliğe sahip olması, bizi MKP üzerinde ayrıntılı bir çalışmanın gereğine inandırmıştır. Partinin iddialı bir çıkışı olmamasına karşın, pek çok konuda ilklere imza atmış olan kurucusunun, siyasi alanda da bir ilki yakalaması ve ardıllarına yol açması ile önemli hale geldiği görülmüştür. Dönemin siyasi iktidarı ile çatışmalı bir iletişime sahip olması nedeniyle öncülleri ile aynı sona uğrama endişesini sürekli taşıyan parti, hayalî vaatlerden ve büyük siyasi amaçlardan sakınan bir tablo çizmiş, fakat tek partili yılların suskunluğunu bozma konusunda da cesaretli bir duruş sergilemiştir. Liberalizmin ülkede yerleşmesini hedefleyen ve programı bu çerçevede oluşturulan MKP, kamuoyu üzerinde bir etki oluşturamamış, aksine siyasal iktidarın partiye olan 'umursamaz' tutumundan cesaretlenen basın tarafından karikatürize edilerek silikleştirilmiştir. MKP'nin siyasal yaşamının tamamının konu edildiği bu çalışmada, partinin kurulmasına zemin hazırlayan siyasi arka plan, partinin kuruluş süreci ve siyasi hayatta katettiği yola bakılacaktır. Bunu yaparken ikincil kaynak araştırması tekniğinden faydalanılmış, yani döneme ilişkin yazılmış kaynaklardan yararlanılmış, bilgilerin farklı kaynaklardan karşılaştırılmasına gidilerek, tutarlı bilgiler oluşturulmaya çalışılmıştır. Betimleyici olan bu çalışmada, belirli bir kronolojiye sadık kalınmasına dikkat edilmiş, fakat bilgilerin yeterli düzeyde olmaması bazı noktalarda çalışmayı sınırlandırmıştır.

I. TEK PARTİLİ YAŞAMDAN ÇOK PARTİLİ YAŞAMA GEÇİŞ

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte, ABD ve Sovyetler Birliği kıyasıyla bir yarışa girişmişlerdi. Dünya, bir yandan bu mücadele nedeniyle bloklaşmaya sürüklenirken, diğer yandan da Üçüncü Dünya ülkelerinin kurtuluş

savaşlarına sahne oluyordu. Uluslararası arenada yeni siyasal, ekonomik ve ideolojik ilişkilerin oluşturduğu bu yapılanmada, ABD ve Sovyetler Birliği kendi ideolojileri, siyasi ve ekonomik yapılanmaları doğrultusunda, diğer devletlerle ilişkilerini belirlemeye çalışmaktaydılar. Türkiye ise, savaşa girmemiş olmasına rağmen, savaşın sonuçlarından birebir etkilenmişti. Bir yandan, savaş ekonomisinin getirdiği önlemlerin yarattığı toplumsal hoşnutsuzluk, öte yandan savaşın belirlediği dış etkenler, savaş sırasında tarafsızlığını muhafaza etmeye çalışan Türkiye'yi, savaşın bitiminde ortaya çıkan yeni dünya düzeninin oluşturduğu ekonomik ve siyasi tablo karşısında, değişime zorlamaktaydı.

Türkiye, bu yeni koşullarda Batı dünyasına yaklaşmış ve demokrasi konusunda eksikliklerini giderme çabasına girmiştir. Bu amaçla atılan en önemli adım, çok partili sisteme geçiş kararıdır. Araştırmacılar, çok partili hayata geçiş kararı alınmasını hızlandıran etmeni, Sovyetler Birliği'nin tehdidine karşı, Batılı devletlerin desteğini kazanmak şeklinde ortaya çıkan, dış politika kaygısı olarak görmektedirler (Kaçmazoğlu, 1988; Kara-İncioğlu, 2000; Karpat, 1996; Koçak, 1996; Konyar, 1999; Özdağ, 1991; Özürman,1998). Bu görüşlere göre; Türkiye, yalnız ve savunmasız olduğu o anda, Batının müttefiki olmanın getireceği avantajlardan yararlanmak isteği ile Türkiye üzerinde çıkarları bulunan Batı ve özellikle ABD ile ilişkilerini geliştirmek istemiş ve yeni müttefiklerinin liberalleşme istekleri doğrultusunda bazı kararlar almıştır. Daha açık bir ifadeyle; Türkiye'nin böyle bir tavır takınmasında, 19 Mart 1945 günü Moskova Büyükelçisi Selim Sarper'e Sovyet Hükümeti tarafından yapılan 17 Aralık 1925 tarihli dostluk anlaşmasının 7 Kasım 1935 tarihli protokol hükümleri çerçevesinde feshedileceğinin bildirilmesi yatmaktadır (Esmer, 1959, aktaran Avşar, 1992). Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, San Francisco Konferansı'na (25 Nisan 1945) giden heyete, pek yakın bir süreçte Türkiye'nin çok partili demokratik bir sisteme geçiş için kararlı olduğunu Amerikalılara net bir dille iletmeleri görevini vermiştir (Erkin, 1974, aktaran: Avşar, 1992). Türkiye'nin Sovyetler Birliği'nden kendisine yönelebilecek her türlü tehlike ve tehdit karşısında Batı'dan ve Avrupa'dan başka müttefiklik ilişkisi kuracağı bir yapı yoktur. Ancak, Avrupa'da kendisini yeniden şekillendirme sürecine girmiştir. Totaliter ve otoriter rejimler yerine, demokratik rejimlere dayalı yönetim sistemlerini oluşturmayı hedeflemektedir. Burada, tek partili, diktatoryal yapıların İkinci Dünya Savaşı'na ve küresel bir felakete yol açmaları ve akabinde çökmesi üzerine, dünyada yeniden bu tür rejimlerden dolayı bu ölçüde büyük tehlikelerin önüne geçilecek çoğulcu bir yapının kurulması amacının geniş ölçüde benimsenmesinin arzulandığı gerçeğini ve Türkiye'nin de yeniden şekillenmekte olan bu dünyada tarafının Batı'dan yana belirlendiğini görmekteyiz.

Türkiye'nin 1945 yılında demokrasiye geçiş kararı almasında, yaşanan dış gelişmelerin ve özellikle Sovyet tehdidi karşısında, Batı demokrasilerinin desteğini kazanmak isteğinin yer aldığı muhakkaktır, ne var ki bu durumu, alınan karar için tek sebep olarak nitelenmek yeterli değildir. Türkiye'nin vermiş olduğu bu önemli kararı, dönemin iç koşullarını da göz önüne alınarak, incelemek gerekmektedir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası Türkiye'sine bakıldığında, ülkenin yönetimini elinde tutan CHP yönetimine karşı, ülke genelinde yaygın ve köklü muhalefet olduğu görülmektedir (Ağaoğlu,1972; Çavdar,2000; Şenşekerci,2000; Timur, 1994; Zürcher, 2000). CHP iktidarına karşı, halkın tepkisini doğuran en önemli sebeplerden biri, Cumhuriyetin ilanının hemen ardından uygulamaya konulan modernleşme projesidir. Bu projeyi, halka yayabilmek için başvurulmuş sert tedbirler ve tavizsiz politikalar, halk ile iktidar arasında kopukluk meydana getirmiş ve 'halk adına' yapıldığının öne sürülmesine rağmen, halkın görüşü alınmadan, katkısı olmadan gerçekleştirilen bu uygulamalar, II. Dünya Savaşı'nın getirdiği sıkı yönetim ve ayrıca savaş ekonomisinin yarattığı bunalımların da eklenmesi ile, iktidara karşı bir öfke seline dönüşmüştür. Rejimin halk tarafından hiçbir zaman benimsenmediğini, bu nedenle de halk ile yönetenlerin arasında kopukluk bulunduğunu düşünen Zürcher, halkın yıllarca içinde biriktirdiği sıkıntıları şu şekilde dile getirmektedir: "...*Kemalist yönetim süresince köylülerin tanıdığı oldukları modern devletin bir niteliği de merkezi devletin kırsal kesim üzerindeki etkin denetimi idi. Jandarma ve vergi tahsildarlarından eskisinden çok daha nefret edilir ve korkulur oldu. Devlet daha etkinleştiği ve hisseditir hale geldiği için, kendi içinde köy yaşamının geleneksel bir özelliği olan devlete duyulan öfke, daha da şiddetlenmişti. Devletin laik politikaları, özellikle de popüler dinin ifade şekillerini bastırması, devlet ve uyrukları arasındaki en önemli ideolojik bağı kopardığı için bu öfke daha da artıyordu*" (2000: 300) .

Toplumdaki sıkıntıların diğer sebebi ise, CHP'nin yürüttüğü ekonomi politikalarıdır (Şenşekerci, 2000: 172; Timur, 1994: 23). Özellikle de, II. Dünya Savaşı sırasında artan ekonomik sorunlar, çeşitli kesimler üzerinde olumsuz etkiler bırakmıştır. Savaş sonunda ekonomi alt üst haldedir. Sanayileşme durmuş, dış açıklar oldukça yükselmiştir. Savaş döneminde alınan ekonomik kararlar ve tedbirler sonucu, enflasyon yükselmiş, mal kıtlığı artmış ve karaborsacılık alıp başını yürümüştür. Bu durumda beli iyice bükülen halk, bu felaketin tüm faturasını yönetime kesmiş, halkın çeşitli sebeplerle iktidara karşı oluşan bu öfkesini başarılı bir biçimde lehine çevirenler ise, savaş sırasında zenginleşen işadamları ve tüccar kesimi olmuştur.

1940'larda yeni yeni güçlenen bu 'harp zengini' tüccar işadamları kesimi, CHP iktidarının tepeden inme ve değişmeyen Batılılaşma anlayışından ve özellikle devletçilik eksenli ekonomi politikalarından rahatsızlık duymaktaydı. Bürokrasinin yoğun ve baskıcı kontrolünden ve denetiminden kurtulmak isteyen tüccar ve işadamları, sistemin değişmesi gerektiğini düşünüyorlar ve yıllarca kalıplaşmış olan mevcut koalisyonu delerek, iktidara ortak olmayı istiyorlardı. Tek parti yönetiminin, her an Varlık Vergisi, Toprak Reformu Kanunu ve ormanların devletleştirilmesi gibi çıkarlarına dokunan önlemleri aniden getirebilecekleri düşünerek, 'yasal güvencelere ve bürokratik kurallara güvenilemeyeceği' sonucuna varmışlardı (Buğra, 1995: 35). İktidara güvenmeyen varlıklı kesimlere göre, bu tür eğilimleri önlemenin en iyi yolu çok partili düzene geçmektir.

Çok partili hayata geçiş kararının alınmasında bir diğer etmenin de, Kemalizmin vesayetçi özelliğe sahip olması gösterilmektedir. Bu yöndeki görüşlere göre, tek parti idaresi demokratik sisteme geçiş için bir hazırlık devresi olarak kurulmuştur. Esas gaye olan, demokratik sisteme geçilmesi için, gerekli olan alt yapının kurulmasını sağlayan iktidar, vakti gelince kendi kendini fesheder gibi, emaneten yürüttüğü bu görevi bırakacaktır, bu şekilde çok partili hayata geçiş, sağlıklı bir biçimde gerçekleşecektir. Bu görüşten yola çıkarak, bazı araştırmacılar, 1945 yılında alınan çok partili hayata geçiş kararını, Kemalizmin vesayetçi özelliğine bağlamakta, planlar doğrultusunda sürdürülen sistemin, zamanı geldiğinde liberalleştirilmesi olarak görmektedirler (Eroğul, 1998; Koçak,1996; Konyar,1999). Böylece bir anlamda, uzun yıllar boyunca, diktatörlük ile suçlanan rejimin, temize çıkarılmaya çalışıldığını söylemek mümkündür. Araştırmacılara göre, Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren yönetici kadro ilerici bir anlayışla hareket etmiş ve bu anlayış doğrultusunda, Avrupa'nın siyasal kültürel kurumlarını ülkede kurmayı, kendilerine hedef olarak çizmişlerdir. Yöneticilerin, dönem içinde çok partili sisteme geçiş için denemeler yapmaları ve savaş sonundaki girişimleri, bu yöndeki gayelerini ortaya koyan göstergelerdir.

Türkiye'de demokrasiye geçiş, iç veya dış gerekçeler ya da her iki sebepten ötürü de olsa, CHP yöneticilerinin aldığı bir karardır. Bu nedenle de, Türkiye'de demokrasi, Batıdaki gibi oluşmamış, tıpkı modernleştirme projesinde olduğu gibi, halkın dışında geliştirilmiş, fakat içine nüfuz ettirilmeye çalışılmıştır. Böyle bir durum, Türkiye'de oluşturulmaya çalışılan demokrasinin, toplumsal alt yapının bir ürünü olarak gerçekleşmediğini ortaya sermektedir. Başka bir deyişle, Türkiye'de demokrasi bir üst yapı kurumu olarak tepeden inme ve bürokrasinin kararıyla gündeme gelmiştir. Bu nedenle, Türkiye'nin demokrasi tarihi, toplumsal tabandan gelen halk hareketleri ve toplumsal sınıfların bir kazanımı olarak değil, yöneticilerin algılama biçimleri ve izin verdikleri sınırlar çerçevesinde olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, San Francisco Konferansı'nda, günün şart ve gerekleri doğrultusunda verilen demokratik ideallere ilişkin sözler, İnönü'nün 19 Mayıs nutkunda hayata geçirilmiş¹ ve böylece çok partili hayata geçişin önünü açılmıştır.

İnönü, uzun zamandır kafasında tasarladığı çok partili hayata geçme fikrini, 19 Mayıs nutkunda dile getirirken, yakın çevresinin koşulların uygun olmadığı şeklindeki uyarılarını dikkate almayarak, kararlılığını ortaya koymuştur. Bu kararlılıkta, Batı karşısında yıllardır duymuş olduğu ezikliğin etkisi de vardır. İsmet İnönü'nün içinde bulunduğu ruh halini "etrafımızdaki memleketlerin serbest seçimler yaptıklarını görür ve utancımdu duvarlara bakamazdım" sözleriyle ifade ettiğini yakın çevresi aktarmıştır (Toker,1988: 17).

19 Mayıs 1945 günü İnönü, rejimin yön değiştireceğine işaret eden bir açıklama yaptığında, birçok kimsenin demokratik düzenin işleyebileceğinden şüphe etmesine rağmen, bir dizi gelişme yöneticilerin bu yönde gitmekte kararlı

olduklarını ispat etmiştir. Boşalan milletvekilliği kadroları için CHP'nin aday göstermemesi, Ceza ve Cemiyetler Kanunu'nun ilgili maddelerinin değiştirilerek CHP dışında parti kurulmasına izin verilmesi, tek dereceli seçim, üniversite özerkliği ve demokratik kanun taleplerine karşı çıkılmayacağına bildirilmesi gibi, yıllardır özlemi duyulan isteklerin çok hızlı bir şekilde gerçekleştirilmekteydi.

II. MİLLİ KALKINMA PARTİSİ'NİN KURULUŞU

Çok partili hayata geçiş kararının alınmasının ardından, kurulan ilk muhalefet partisi olma unvanına sahip MKP, 18 Temmuz 1945² tarihinde, “büyük şehirlerin iktisadi mahfillerinden, Anadolu'nun en ücra köşelerine kadar kendisine pürüzsüz bir şöhret temin ettiği” söylenen (Şakir,1947:3) Mehmet Nuri Demirağ³ tarafından İstanbul'da kurulmuştur. Partinin kurucusu Nuri Demirağ'ın “ekonomik ve sanayi alanında kalkınmamış uluslar, siyasi bütünlüklerini de sağlayamazlar” yönündeki inancı, partinin ismini belirleyen düşünce olmuştur (Öztürk,2003). Partinin ismi devrin siyasetçileri açısından ise, manidar bulunmuş, ‘milli’ kelimesinin parti adında olması konusu Bakanlar Kurulu tarafından incelenmiş, daha sonra İsmet İnönü'nün emriyle kullanılmasına izin vermiştir (Çufalı, 2004: 53). Bütün bu zorluklarla siyasi hayata başlayan partinin diğer öne çıkan isimleri ise, parti yöneticileri sıfatı ile Hüseyin Avni Ulaş⁴ ve Cevat Rıfat Atilhan⁵ olmuşlardır⁶. Parti üyeleri ise, Lütfü Bornovalı, Abdurrahman Şakar, Ziya Ok, Bekir Doğaç, Kemal Kaçar ve İzzet Mühürdaroğlu'dur. Partinin merkez binası olarak Nuri Demirağ'ın Paşa limanındaki köşkü⁷, hizmet binası olarak da Beşiktaş'taki uçak fabrikası kullanılmıştır (Tuna, 2010: 66).

MKP'nin oluşumuna giden yol izlendiğinde, ilk olarak kurucusu Nuri Demirağ'ın ticaret hayatı ve karşılaştığı engellerin etkisi göze çarpmaktadır. Araştırmacılar da Demirağ'ın ‘insafiz engellere’ takıldığını ve ticari faaliyetlerini felce uğratan hadiseler yaşadığını ifade etmişlerdir (Aksın,1972; Şakir, 1947: 101, 106). Bir başka araştırmada, devrin devlet adamları ve onlara karşı iyi görünmeye çalışan bir takım çevreler tarafından Nuri Demirağ'ın bütün atılımlarına engel olunmaya çalışıldığı ifade edildikten sonra, uçak fabrikasının kapatılması, Nuri Demirağ'ın Boğaz için Ahırkapı-Salacak arasında kurulmasını planladığı asma köprüye Boğaz'ın görüntüsünü bozar mazeretiyle karşı çıkılması, köy imar planlarının işleme konulmaması, İstanbul'da yaptırmayı planladığı büyük bir hastanenin engellenmesi örnek gösterilmiştir (İnceöz, 1996)⁸. Ticaret hayatında özellikle de müteahhitlikten elde ettiği birikimi, havacılık sektöründe değerlendirmek isteğinin, devlet engeline takılmış olması ve özellikle de demiryolu projesinde devlet ile yakalamış olduğu uyumlu çalışmayı, bu dönemde sağlayamaması, Nuri Demirağ'ı bir parti kurmaya yöneltmiştir⁹.

Nuri Demirağ'ın özel olarak devletle yaşadığı sıkıntıları bu noktada biraz daha açacak olursak, hem MKP'nin kuruluş sürecini ve amacını, hem de bu

partinin ileride karşılaştığı güçlükleri anlamak daha kolay olacaktır. Şöyle ki, Nuri Demirağ, birikimini havacılık alanına yoğunlaştırmış, uçak fabrikası kurmuştur. Uçak alımları sırasında ise, Türk Hava Kurumu (THK) ile Demirağ arasında problemler yaşanmış ve kurumun uçak siparişlerini şartlara uygun olmadığı gerekçesiyle satın almak istememesi üzerine, yıllarca süren bir mahkeme sürecine girilmiştir. Bu noktada, mahkemenin siyasal bir baskıya tutulduğu ifade edilmiştir (Öztürk, 2003). Demirağ'a yönelik bu girişimin gerekçesine farklı yorumlar getirilmiştir. Demirağ'ın İslami ve milliyetçi görüşlere sahip olması nedeniyle engellenmek istediğini, diğer yönden Nuri Demirağ'ın çalışmalarını izleyen Amerikalı Hava Uzmanlarıyla ilişkilendirerek, Amerika'nın Türkiye'nin uçak sanayine sahip olmasını istemediği için engellendiği savunan görüşler vardır (Tuna, 2010: 58). THK ile olan davasını kaybetmesi üzerine, Demirağ devrin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü başta olmak üzere bütün hükümet üyelerine sayısız mektuplar yazarak, bu 'yanlışlığın' düzeltilmesini istemiş, fakat girişimleri sonuçsuz kalmıştır¹⁰. Yazar için bu durum, bir dönüm noktası olmuş ve Demirağ politikaya atılmaya karar vermiştir (*Günaydın*, "Nuri Demirağ'ın İşleri Ters Gitmeye Başlıyor", 13 Şubat 1972; İnceöz, 1996; Tuna, 2010: 17).

İşte bu gerekçelerle, devletçiliği şiddetle reddeden, ülke kalkınmasının tek çaresinin liberal bir ekonomik düzen olduğunu düşünen ve komünizmi şiddetle reddeden (Deliorman, 1957: III, 69, 80; Müjdecı,2005:7) ve hiç kimsenin cesaret edemediği bir dönemde Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'yü eleştirebilen Nuri Demirağ, Mecliste CHP içinden¹¹ kopup kurulması beklenen bir partinin gündemi meşgul ettiği dönemde, ilk müracaatı gerçekleştirmiştir. Kısa süre sonra da, Başbakan Şükrü Saraçoğlu tarafından MKP'nin kuruluşuna izin verildiği haberi resmen açıklanmıştır (Dervişoğlu, 2011: 153-154). Bu süreçten sonra, parti örgütlenme çalışmalarına hız vermiştir. Nuri Demirağ tarafından kurulan MKP, 27 Ekim 1945'te Beşiktaş'taki tayyare fabrikasında törenle açılmıştır. Törende, Vali ve Belediye Başkanı Dr.Lütfi Kırdar, CHP adına Faruk Dereli, parti mensupları ve gazeteciler bulunmuş, İstiklal Marşı'nı belediye bandosu çalmıştır¹². Parti sözcüleri burada yapmış oldukları konuşmalarda, CHP özellikle de devletçilik politikaları eleştirilerine yer vermişler ve partilerinin bir devam partisi olmadığını altını çizmişlerdir (Müjdecı, 2005: 11-12).

Partinin kuruluş amacı, geleneklere sırt çevirmeden, zamanın gerektirdiği ilerlemeleri kaydetmek, böylelikle halkın layık olduğu mevki ve refahı sağlamak olarak belirtilmiştir. MKP nizamnamesindeki maddelerde dikkati çeken ilk nokta, bir ahlaki yeterlik aranmasıdır. Buna göre; sözü ile işi arasında zıtlık olanlara, ülke çıkarına aykırı yabancılara hizmet edenlere, halk arasında kötü bir üne sahip olanlara ve memuriyet görevini suiistimal etmiş kişilere parti kapısı kapalıdır. Görüldüğü üzere, parti programında siyasi prensipler içinde ahlak ve vazifeye büyük önem atfedilmiştir. Öyle ki bu hassasiyet, "*İşret(içki), oyun (kumar), iffetsizlik, eğrilik, tembellik ve zulumkarlıktan sakın*"¹³ şeklinde bir slogana dönüştürülmüş ve parti içinde uygulamaya konulmuştur (Dervişoğlu, 2011: 165).

Nizamname'nin devamında ise, dört senede bir yenilenen tek dereceli seçim, nisbi temsil sistemi, Cumhurbaşkanının beş yılda bir halk tarafından seçilmesi ve üst üste iki kez aynı kişinin cumhurbaşkanı olamaması, 40 kişilik bir ayan meclisinin kurulması, bürokrasinin hantallıktan arındırılıp, engellerin kaldırılması, sanayi ve ticarete rekabetçi yapının benimsenmesi, paranın kıymetlendirmesi yoluyla bolluk ve ucuzluk temini, devletçiliği reddedip, şahsi teşebbüse yer verilmesi, madenlerin verimli hale getirilmesi, vergi sisteminin yeniden gözden geçirilmesi, işçi haklarının teminat altına alınması, sağlıklı nüfusa sahip olma, işsizlikle mücadele, servetleri milletin ortak malı kabul etme¹⁴, karaborsa ile mücadele yöntemleri ve ağır sanayiye önem verilmesi, isteğe bağlı askerlik konuları üzerinde durulmuştur¹⁵. Partinin dış politika hedefleri ise, parti nizamnamesinde yer almamaktadır. Buna karşın, bir çalışmada partinin dış politika alanında İslam Birliği-Şark Federasyonu'nu hedeflediği belirtilmiştir. Nuri Demirağ'a göre, devletlerin kalıcı olması ve refaha kavuşması için nüfus çokluğu ve ekonomik zenginlik olması gerekir. "Milletler birleşince refaha; ayrılınca da fakru zarurete (şiddetli yoksulluk) duçar olurlar (uğramak)" diye bir vecizesi vardır. Daha sonraki yıllarda da, Türkiye'nin bütün Şark ve İslam devletleri konfederasyon halinde bir çatı altında toplamak fikrini bu sebeple müdafaa etmeye devam eden Demirağ, Türkiye'nin ancak İslam dünyası ile birleşebileceğini, Türkiye'nin Nato'ya zor alındığını, ilerde kurulması olası bir Avrupa Birliği'ne de din, anane, kültür ve tarihin sıkıntı yaratacağını, bu nedenle de tek kurtuluş çaresinin İslam ve Şark Birliğini kurmak ve bu işin öncüsü sıfatını taşımak olduğunu ifade etmiştir (Çufalı, 2004: 54; Eraslan, 2004: 534; Deliorman, 1957: 121; Tökin,1965:78). Bir başka kaynakta da, Nuri Demirağ'ın dış siyasette CHP ile hemfikir olduklarını belirttiği ifade edilmiştir (Dervişoğlu, 2011: 156). Parti'nin dine yaklaşımına bakıldığında; Nuri Demirağ'ın din müessesesine düşüncelerinin son derece realist olduğunu görüyoruz. Demirağ, dine bağlılık durumunun ve Allah korkusunun topluluklar üzerindeki etkisini kabul etmiş ve bu müesseseyi dejenere olmaktan kurtaracak çarelere başvurmuştur (Deliorman, 1957: 89). Eğitim konusunda da her şeyin ahlak ve milli gelenekler çerçevesinde olması hedeflenmiş, hatta Müslüman Şark devletlerin öğrencileri için İstanbul'da bir teknik ve ahlak üniversitesi açılması hedeflenmiştir (Kirman, 2006: 82). Nizamname genel olarak savunduğu ilkeler ile bir yandan Batı demokrasileri ile uygunluk gösterdiği diğer yandan da 'ilginç' sayılabilecek görüşler içerdiği şeklinde yorumlanmıştır (Çufalı, 2004: 53).

MKP'nin kuruluşunun iktidar cephesindeki yansımaları ise hayli ilginçtir. Kurucusu Başbakan tarafından tebrik edilmiş ve bu şekilde onaylanmış olan bu parti, bir türlü Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün gözüne girememiştir¹⁶. Sina Akşin çalışmasında (1998: 225), İnönü'nün Nuri Demirağ'a mesafesini dile getirmiş ve bunun sebebinin Demirağ'ın tutucu bir kişiliğe sahip olmasına bağlamıştır. Bir başka yazıda ise, İsmet İnönü'nün hırslı bir lider olduğu, Nuri Demirağ'ın yükselişinden rahatsızlık duyup, gardını aldığı biçiminde ifade edilmiştir

(Özfatura, 2006). Benzer düşünceye sahip olan araştırmacı Necmettin Deliorman da, tek parti ve diktatörlüğün hâkim olduğu o günlerde şahısların sivrilmelerinin yöneticiler için ‘korkutucu’ olduğunu ve bu düşüncenin İnönü tarafından “şahısların muvaffakiyeti hükümetin başına gaile açmak ihtimali olduğu için ferdi teşebbüslerin baltalanması, körletilmesi lazımdır” sözleriyle bizzat ortaya konduğunu ve bu nedenle Nuri Demirağ’ın da ‘yıkılması’ gerektiğini ifade etmiştir (1957:31). İnönü’nün partiyi görmezden gelip, yok saymasının en somut göstergesi ise, CHP içinde muhalefet kıpırdanmalarının somut bir varlığa dönmeye çalıştığı günlerde yaptığı Meclis açılış konuşmasında, MKP’nin o günlerde çoktan kurulmuş bulunmasına rağmen, tek eksiğin karşılarında bir muhalefet partisinin olmayışı olduğu yönündeki sözleridir¹⁷. Belki de İnönü’nün bu dışlayıcı tutumundan olsa gerek, parti hiçbir zaman saygın bir konum kazanamamış, dönemin basını tarafından da sürekli karikatürize edilerek¹⁸, gayri ciddi bir üslup kullanılarak, kamuoyuna farklı bir imajla yansıtılmıştır¹⁹. Öyle ki, MKP’nin çoğu kişinin gözünde, o dönemde kuruluş hazırlıkları çabasında olan DP için staj partisi işlevini gördüğü dahi iddia edilmiştir (Şenşekerci,2000:190)²⁰.Nuri Demirağ ise, kendi ve partisi için yapılan yakıştırmalardan²¹ ve bu nedenlerden ötürü halka yanlış tanıtılmış olmaktan dolayı duyduğu rahatsızlığı her fırsatta dile getirmiştir (Deliorman, 1957: 82).

Partinin kuruluşundan kısa bir süre içerisinde başlayan parti içi anlaşmazlıkları da partinin bir türlü siyasi sahada ciddiyetini sağlayamamasına yol açmıştır²². Parti kuruluşundan bir ay gibi bir süre sonra, Hüseyin Avni Ulaş partiden ayrılmıştır²³. Bu ayrılış hakkında farklı yorumlar yapılmıştır. Ulaş’ın partiden ayrılışının sebebi olarak, zihniyet farklılıkları ileri sürülmüştür. Kurucuların birbiriyle uzlaşacak karakterler olmadığı, MKP içinde üç liderin farklı idealleri gerçekleştirmek amacıyla bir araya geldiği, bunu da ilk fark eden kişinin Hüseyin Avni Ulaş olduğu belirtilmiştir. Bununla beraber, Nuri Demirağ ile Hüseyin Avni Ulaş arasında Terakkiperver Fırkası’nın geleneğini takip edip etmeme yönünde bir ayrılık yaşandığı ve Demirağ’ın kesin bir dille ‘devam partisi’ olunmayacağı düşüncesini paylaşırken, Ulaş’ın ise partinin açılış töreninde Terakkiperver’in hatalarına düşmemek kaydıyla, izinden gidilmesi kanaatinde olduğunu söylediği ve bu anlaşmazlık sonucunda Hüseyin Avni’nin istifa ettiği de dillendirilmiştir (Dervişoğlu, 2011: 170-171; Hür, 2008; Müjdecı, 2005: 12). Bu konuda bir başka görüş ise; partiden kopuşları Hükümetin MKP’yi ciddi bir parti kabul etmemesine bağlamıştır (Eraslan, 2004: 534).

MKP, kuruluşunu tamamladıktan sonra, ülke çapında teşkilatlanmaya başlamıştır. Partinin Buca Şubesi’nin açılışı dolayısıyla konuşan Cevat Rıfat Atilhan, aralarında Bornova, Menemen, Bergama, Dikili, Akhisar, Cumaovası, Kuşadası ve Tire’nin de bulunduğu yaklaşık 150 merkezde, şube açılacağını belirtmiştir. 1946 yılının Mayıs ayına gelindiğinde, teşkilat sayısı İstanbul’da 14’ü, Anadolu’da ise, 100’ü bulmuştur. Parti, Karadeniz’de de örgütlenmesine devam etmiş, parti sözcüsüne göre Giresun’da kayıtlı üye sayısını 15.000’e çıkarmışlardır.

MKP, 1946 yılının başında kurduğu Ankara'daki örgütlenmesini de yılsonuna doğru tamamlamıştır.

Nuri Demirağ, girişimci kişiliğini siyasi faaliyetlerine de yansıtarak, MKP'yi ülke yararına projeler üreten bir kurum konumuna taşımıştı. Üretilen projeler tasarı safhasında kalmamış, planlama safhasına geçilmiş, bazıları için finansman kaynakları sağlanmasına rağmen, hükümetin ilgisizliği ve benzeri sebeplerden hayata geçirilmesi mümkün olmamıştır. Keban barajı, Boğaz Köprüsü, Divriği-Keban civarında demir çelik fabrikaları, İskenderun ve Giresun arasında 600 km uzunluğunda bir şose yapılması, Fırat nehri kenarında tayyare, top, motor fabrikası yapılması bu projelerden en önemlilerdir (Haytoğlu 1992; Dervişoğlu, 2011: 168-169).

MKP, ilk kez 26 Mayıs 1946'daki yerel seçimlere katılmıştır. Parti içi çekişmelerin yaşandığı bir dönemde, seçim tarihinin dört ay erkene alınması ile seçime girilip, girilmeyeceği hususu uzun tartışmalardan sonra karara bağlanmış; MKP'nin seçime katılması kararlaştırılmıştır. Parti teşkilatının olduğu her yerde çalışmalara büyük bir yoğunlukla başlanmıştır. DP seçime girmeme kararı alınca MKP, tek muhalif parti olarak kalmış, fakat seçim sonuçlarına hile karıştığı iddiası ile öğleden sonra seçimlerden çekildiklerini ilan etmiştir (Tuna, 2010: 75-76). 21 Temmuz 1946'daki genel seçimlere ise, sınırlı da olsa katılmış ve sadece küçük başarılar elde edebilmiştir²⁴. Buna karşın, kısa süre önce kurulan DP, seçimde iktidar partisinin karşında ciddi bir rakip olarak ortaya çıkmış, hatta seçimlerde iktidarın kurduğu baskı ortamı olmasa iktidarı zorlama potansiyeli dahi olabileceği söylenmiştir. Kısa süre önce kurulan bir partinin kitle desteğini ardına alabilirken, altı ay muhalefeti tek başına temsil eden MKP'ye halk tarafından sahip çıkılmamasını Tarık Zafer Tunaya yıllar sonra kendisiyle yapılan bir söyleşide, DP kurucularının siyasal deneyime sahip olmalarına bağlamıştır (2003: 273- 274). Demirağ ise, seçim başarısızlığını partisine devlet yardımı yapılmaması, özel radyo ve matbaa kurma taleplerinin reddedilmesi ile açıklamıştır (Hür,2008).

1946 seçimleri sonrasında, DP'nin kuruluşuyla birlikte ikinci planda kalan MKP, seçim öncesi kendisini göstermiş olan parti içi huzursuzlukların hesaplaşmaları ile karşı karşıya kalmıştır²⁵. Nuri Demirağ ve Cevat Rıfat Atilhan arasında karşılıklı suçlamalar ve çeşitli iddialar gündeme gelmiştir. Bu huzursuzluklar o kadar ciddi boyutlara ulaşmıştır ki, İstanbul İl Yönetim Kurulu Demirağ'ın partiden çıkarılmasını kararlaştırmıştır²⁶. Daha sonra başkan olan Vahit Çadircioğlu da partinin bir düzene girmesini sağlayamamıştır. Böylece MKP bütünü zayıflamıştır. MKP, bu hadiselerden sonra biri eski idare heyetine, diğeri Demirağ'a taraftar olmak üzere fiilen iki parçaya bölünmüş, parti grupları ayrı ayrı kongre faaliyetine girişmişlerdir. Demirağ taraftarları, olağanüstü bir kongre toplayarak Demirağ'ı genel başkanlığına seçmişlerdir. Nuri Demirağ'ı partiden ihraç kararı veren grup, partinin politikalarında köklü değişiklikler yapmak üzere kolları sıvadıklarında partinin ismini de Milli Köylü Partisi olarak değiştirmeye

hazırlanıyorlardı. Demirağ buna itiraz etmiştir. Bu arada, Nuri Demirağ'ı partiden ihraç etmek isteyen grup, yeni bir lider seçme konusunda başarısız olmuş ve sözcülerinin de istifa etmesi sonucunda yeni yönetim gücünü yitirmişti. Gelinek noktada, parti yönetimini elinde tutan altı kişiden üç istifa ettiği için, yönetim kanuni temsil hakkını kaybetmiştir²⁷. Bunun üzerine Nuri Demirağ parti yöneticileriyle temasa geçmiş, 1947 yılında bir kongre toplamıştır. MKP Olağanüstü Kongresi'nde vilayetlerin 20'ye bakan sayısının da altıya düşürülmesi tartışmaları üzerinde yoğunlaşmıştır, toplantıda yeniden başkanlığa seçilmiştir. Fakat parti içindeki uzlaşmazlıklar durulmamış, 'lider egemenliği' sebebiyle parti içi mücadeleler uzunca bir süre devam etmiştir. Parti'nin ciddi hazırlanmış bir tüzüğünün bulunmaması, politika tespitinde Demirağ'ın şahsi görüş ve direktiflerine açık hale getirilmiş olması rahatsızlığı arttırmıştır. Öte yandan eleştiri alan diğer bir nokta ise, Demirağ'ın iş adamı- sanayici perspektifinden yaşadığı problemlere çözüm üretip, partisinin diğer sosyal kesimlere yabancılaşmasıdır. Olayın farkına varılıp, tarım kesimine yönelik politikalar üretmeye başladığında ise, geç kalınmış, kamuoyunun partiden beklentilerini azaltmış, hatta halkın demokratik beklentilerini diğer muhalefet partisinde yoğunlaştırmasına daha da yardımcı olmuştur (Çufalı, 2004: 56; Dervişoğlu, 2011: 174,176-177). Bu noktada şu görüş eklenmelidir, partinin bir türlü istediği etkiyi yaratamaması ve seçimlerde bir başarı yakalayamaması konusundaki bu genel kanı karşısında, Nuri Demirağ'ın şahsi göz önünde tutularak, baştan itibaren böyle bir istek ya da beklenti olmadığı, aksine atıldığı siyasi hayatta idealine ve milletine büyük çapta faydalar sağladığı ve amacını yüzde yüz gerçekleştirdiği belirtilmiştir. Gerçekten de, Demirağ partisinin amaçlarından birisinin CHP'yi destekleme olduğunu da söylemiş (aktaran Çufalı, 2004: 52)ve partisinin açılış konuşmasında, MKP'nin iktidara gelmek konusunda ısrarlı olmayacağını, mücadelelerinin esas kaynağının ülkenin liberal ekonomi uygulamasına geçmesi yolunda olacağını ifade etmiştir (Haytoğlu, 1992: 261;Deliorman,1957: 77-78). Araştırmacılar her ne kadar bu açıklamaları, partinin amaçlarının baştan bu yönde olduğu yönüyle yorumlasalar da, ticari ve sınaî hayatta pek çok hedefi olan başarılı bir sanayici ve iş adamının birçok vesileyle karşı karşıya geldiği siyasi iktidara 'rakip' görünümü ile partisinin devamlılığını sağlamasının güçlüğünü fark ettiği ve böyle bir karşı söylemle çoğulcu siyasi yapıya katlı sağlamayı hedeflediği gibi daha gerçekçi bir değerlendirmeye gidilmesi daha makul bir yorum olacaktır.

29-31 Temmuz 1949 tarihleri arasında yapılan genel kongrede, parti politikalarının altı yeniden çizilmiştir. Kongrede yapılan konuşmalarda, daha çok CHP'ye yüklenilerek, halkın CHP'yi bir diktatör olarak tanıdığı, San Francisco Konferansı nedeniyle demokratik hayata geçildiği üzerinde durulmuştur(Çufalı, 2004: 56). Oluşturulan yönetim kadrosu ile partinin birlik ve beraberliği güçlenmiş ve bu birlik havası 1952 yılına kadar devam etmiştir (Tuna, 2010: 75). 1950 seçimlerine kadar, MKP'nin önemli bir çalışması olmamıştır. Nuri Demirağ'ın 1951 yılından itibaren ise, söylemleri sertleşmiştir. Argümanları

arasında Sovyet Rusya'dan kaçarak, Türkiye'ye sığınan 154 mülteci Türk'ün Ruslara iade edilmediği, İnönü'nün 1939 Erzincan depremine kayıtsız kaldığı, hatta depremzedeler için toplanan 13 milyon TL'yi kendi çıkarı için kullanıp kalan kısmına da kendi heykellerini yaptırdığı; İnönü'nün Stalin'e güvenerek geçmişte Atatürk'e kafa tuttuğu tezleri yer almaktadır (Derişoğlu, 2011: 168). 1952 yılında MKP Kongre Başkanı Cemal Dümen tarafından Demirağ'ın partiden çıkarıldığı açıklanmıştır. Demirağ ise, buna yetkileri olmadığını ifade etmiştir. İki taraf arasındaki mücadele devam etmiştir (Tuna,2010: 75).

14 Mayıs 1950 genel seçimlerinde MKP'nin altı ilde seçime katılacağı yönünde çıkan haberlere rağmen, Yüksek Seçim Kurulu'na sadece İstanbul'dan aday bildirilmiştir. Sonuçlar açıklandığında DP'nin büyük bir zafer kazandığı, fakat MKP'nin herhangi bir başarı gösteremeyip, bir milletvekili dahi çıkaramadığı belli olmuştur (Tuna, 2010: 76). 2 Mayıs 1954 tarihindeki genel seçimlerde ise; DP listelerinde yer alması için Başbakan Adnan Menderes ve DP ileri gelenlerinin Nuri Demirağ'ı ikna çalışmaları karşılıksız kalmamış, Demirağ DP Sivas Milletvekili aday listesinde 'bağımsız' olarak yer almıştır. Demirağ'ın kendisine yapılan bu teklifi geri çevirmeyişi söylenenlerin aksine şahsi çıkarlarından kaynaklanmayıp, DP ile anti demokratik kanunların lağvı, yerine demokratik kanunların ikamesi, Anayasa tadilatı, Ayan Meclisinin teşkili, İstinaf mahkemeleri teşkilatı, sanayicilerden doğrudan doğruya alınan imalat muamele vergisinin kaldırılması, şahsi teşebbüse geniş ölçüde yer verilmesi konularında mutabık kalmalarından kaynaklanmıştır. Bir başka deyişle, DP hükümetinin liberalizmin sağlanması konusundaki çabaları ve vaatleri Demirağ'ı ikna etmiş, öyle ki parti bu politiklardan uzaklaşıp, vaatlerini tutmayınca DP'yi de eleştirmiştir (Deliorman, 1957: 78-79). Araştırmacılara ek olarak, Nuri Demirağ'ın, *"27 sene hüküm süren Halk Partisi diktatörlüğü asil, çalışkan, zeki Türk halkını ve bilhassa köylüsünü fakir ve sanatsız bırakan tahakküm(baskıcı) zihniyetine sahip bulunmasaydı şimdiye kadar medeni milletler seviyesine erişmiş ve bu ırki meziyetlerimizle bu medeni seviyeyi fersah fersah aşmış olacaktık. Vatanın düşmandan tathirinden (temizleme) sonra her cepheden imar ve umranının (bayındırlık) temini için aynı hamle ve hareketlerle müstemirren (aralıksız) aynı yolda devam etmek icap ederken, bu kurtarıcı prensiplerin tamamen aksine olarak sakıt (düşmüş) iktidar partisinin aşırı zevk-u sefaya ve mal, mülk, servet iddiharına (biriktirme) düşkünlüğünün milletimizi feci vaziyete düşürdüğünü her akli selim sahibi tasdikte bir an bile tereddüt etmez. Bu milletin efendi ve olgun ruhlu insanları onun aksine hareket edenlerden daha cesur olmasaydı bu memlekette terakki (ilerleme) ve inkişafın (açılma) tahakkukuna (gerçekleşme) imkân ve ihtimal olamazdı"* (Deliorman, 1957: 81) sözlerinde somutlaşan CHP ile süregelen sürtüşmesi ve İnönü'nün şahsına yönelik öfkelerini de DP ile ortak hareket etme kararının bir diğer sebebini oluşturduğu düşüncesindeyiz.

O veya bu gerekçeyle, Demirağ'ın DP listesinden bağımsız olarak seçilmesiyle MKP, siyasi fikirlerini ilk defa TBMM'nde temsil imkânına

kavuşmuştur. Nuri Demirağ, memleketin ilerlemesini nasıl iktisadi kalkınmada görmüşse yine memleketi ileri seviyede tutmanın yegâne yolunun ahlak ve doğruluk olduğuna inanmıştır. Demirağ milletvekilliği süresince ‘iyi’ kanunların çıkmasını arzulamış ve bizzat “makam ve memuriyet kuvvetlerini suiistimal ederek amme nizamını ihlal ve umumi ahlakı bozanlar hakkında cezai müeyyide” isteyen, “hayrat hademelerinin (din memurlarının) ücretlerinin arttırılmasını, milletvekillerinin adedinin azaltılmasını öngören kanun teklifleri önermiştir (Deliorman, 1957: 83-84,86,107). Demirağ, 1957 seçimlerine rahatsızlığı nedeniyle katılmamış, 14 Kasım 1957 tarihinde şeker hastalığından vefat etmiştir. Demirağ’ın ölümüyle kurucusunu kaybeden MKP, adeta hayat damarlarını kaybetmiş ve bir müddet sonra da kanuni kongresini yapmadığından, 22 Mayıs 1958 tarihinde İstanbul Emniyet Müdürlüğü 1 Nolu Şubesi’nin 17670/24855 sayılı yazısı ile ‘genel kurulu toplanamadığından’ fesh edilmiştir (Dervişoğlu, 2011: 176-177,179; Müjdecı, 2005: 12-13). Aslında parti, Demirağ’ın milletvekilliği sonrasında itibaren yalnızca bir ‘tabela partisi’ olarak siyasi varlığını sürdürmüştür ve 22 Mayıs 1958’de dağılmıştır (Yücel, 2006: 28). 19 Ocak 1961 tarihli Akşam gazetesinin haberine göre ‘faaliyeti görülmeyen’ MKP’nin durumu savcılık tarafından yeniden gözden geçirilmiş ve Milli Birlik Komitesi döneminde resmen kapanmıştır (Müjdecı, 2005: 12-13).

SONUÇ

II. Dünya Savaşı’ndan ABD ve Sovyetler Birliği, iki güç olarak ortaya çıkmıştır. Dostluk anlaşmasını uzatmayacağını açıklayan Sovyetler Birliği karşısında, yalnızlık içine düşmek istemeyen Türkiye, iç koşulların da yadsınamaz gereğiyle, tercihini Batı demokrasilerinden yana kullanmış ve San Francisco Konferansı’nda demokrasiye geçiş sözü vermiştir. Bu karar ile birlikte, işadını Nuri Demirağ tarafından MKP kurulmuştur. MKP, çok partili hayata geçiş kararının ardından, ilk kurulan muhalefet partisi unvanı almış, fakat ilk olmanın ötesine geçip, gerçek bir muhalefet partisi olarak var olamamıştır. Partinin Meclis’te temsil edilemeyişi de durumu giderek daha da perçinlemiştir. Parti kurucularının özellikle de Nuri Demirağ’ın CHP yöneticilerinin yerini alma potansiyelinin olmadığı kabul edilse de, Demirağ’ın liberal politikaların ülkede geçerlik kazanması isteği ve bunun önündeki engel olarak İnönü ve CHP’yi gördüğü ve bunları iktidardan uzaklaştırma hedefi olduğu muhakkaktır. Bununla beraber, parti bir türlü kemikleşememiş, parti içinde yaşanan fikri ve yönetsel anlaşmazlıklar, özellikle de erken istifalar, partinin bu yönlü hedeflerini hayata geçirmesine engel olduğu gibi, kamuoyunda da saygınlık kazanamamasına yol açmıştır. Partinin ‘atıl’ kalmasında, İsmet İnönü’nün açıktan belli ederek değil, fakat hal ve tavırlarıyla yarattığı önemsemez havanın etkisi de açıktır. Partinin kurucusu Nuri Demirağ’ın hayatının ciddi dönemlerinde İnönü ve onunla özdeşleşmiş olan devletçiliğin engellemeleri söz konusudur, muhtemelen

Demirağ'ın bu girişiminin dışında havacılık sanayine ilişkin projelerinin de tamama erememesinde de etkisi vardır. Bu noktada İnönü'nün son derece sıkı bir biçimde bağlı olduğu laiklik konusu ile ilgili olarak yine Demirağ'a güven duymayışını da zikretmek gerekir. Bunun da ötesinde Nuri Demirağ ve arkadaşlarının cesaretleri ile örnek olup, araladıkları kapıdan giren diğer partilerin öncelikli olarak da DP'nin kuruluşu da partinin şanssızlığıdır. DP yöneticileri mevcut iktidarın tasarladığı ölçülere daha fazla uygunluğundan olsa gerek, MKP resmi olarak var olduğu dönemde yok sayılmıştır. Parti siyasi yaşamı boyunca ciddi bir varlık gösterememiş, seçimlerde başarı sağlayıp, görüşlerini Meclis'te kendi ismi çatısı altında savunamamıştır. Partinin görüşleri, ancak Nuri Demirağ'ın DP listesinden bağımsız milletvekili olması ile kamuoyuna mal olmaya başlamıştır. Ancak, bir müddet sonra Demirağ'ın DP ile zıt düşmesiyle, MKP tabela partisi durumuna geri dönmüş ve Demirağ'ın ölümünden sonra, genel kurul toplantısını yapmamış olması sebebiyle, parti 22 Mayıs 1958 tarihinde münfesiş sayılmıştır.

MKP'nin kısa siyasi yaşamı, sadece bir partinin yaşadığı sorunları ve nihayetinde başarısızlığa uğrayışını göstermekle kalmamakta, Türk siyasi hayatında kamuoyu desteğini ardına alamamış ve özellikle de dönemin basının desteğini kazanamamış bir partinin belli bir döngünün içinde hapsolmasını ortaya koyarak, ülke demokrasisinin işleyişinde oluşan aksaklıkları ve tikanlıkları da göstermektedir.

KAYNAKÇA

- AHMAD Feroz ve Bedia Turgay Ahmad (1976), Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi. 1945- 1971, Ankara, Bilgi Yayınevi.
- AHMAD, Feroz (1996), Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980), İstanbul, Hil Yayınları.
- AĞAOĞLU, Samet (1972), Demokrat Partinin Doğuş ve Yükseliş Sebepleri, Bir Soru, İstanbul, Baha Yayınları.
- AKŞİN, Sina (1998). Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi, 3 .baskı, Ankara, İmaj Yayınevi.
- ALGAN, Altan, "Fedakâr Milli Burjuvazi: Mehmet Nuri Demirağ", İnternet Adresi: [http:// www.ozgundurus.com](http://www.ozgundurus.com). Erişim Tarihi: 04.07.2011.
- AVŞAR, B. Zakir (1992), "Demokrat Parti'nin Kuruluşu", Forum, Cilt 13, sayı 280, Eylül, s.41-50.
- BAŞYİĞİT, Türkan (2006), "Türk Mizah Dergiciliğinden Bir Örnek 'Bizim Köylü', ÇTTAD, V.13, Güz, s. 189-203.

- BUĞRA, Ayşe (1995), “Cumhuriyet Dönemi Girişimcilik Tarihi ve Yeni Demokrasi Tarihi”, Toplum ve Bilim, sayı: 66. Bahar , s.29- 45.
- ÇAVDAR, Tevfik (2000), Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1950-1995), İkinci baskı, Ankara, İmge Yayınları.
- COŞKUN, Süleyman(1995), Türkiye’de Politika (1920-1995), İstanbul,Cem Yayınevi.
- ÇUFALI, Mustafa (2004), Türkiye’de Demokrasiye Geçiş Dönemi (1945-1950), Ankara,Babil Yayıncılık.
- DELİORMAN, Necmettin(1957), M. Nuri Demirağ Hayat ve Mücadeleleri, İstanbul, Nu.D. Matbaası.
- DERVİŞOĞLU, Fatih (2011), M. Nuri Demirağ. Türkiye'nin Havacılık Efsanesi, 4. basım, İstanbul, Ötüken Neşriyat.
- ERASLAN, Cezmi(2004), “Atatürk'ten Sonra Türkiye'nin İç Politikası”. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, s. 519-628.
- EROĞUL, Cem(1998), Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi, 3. baskı, Ankara, İmge Yayınevi.
- ERTAN, Temuçin Faik (2003), “Atatürk Sonrası Türkiye”, Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Ed: Ayten Sezer, Ankara, Siyasal Kitabevi, s. 359-415.
- GÜNAYDIN, “Nuri Demirağ'ın İşleri Ters Gitmeye Başlıyor”, 13 Şubat 1972, İnternet Adresi: <http://www.nuridemirag.com/belgeler>.
- HAYTOĞLU, Ercan (1992), Milli Kalkınma Partisi Kurucusu Nuri Demirağ'ın Hayatı ve Projeleri, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, İzmir, S. 2, c.1, s. 257-264.
- HAYTOĞLU, Ercan(1997), Türkiye’de Demokratikleşme Süreci ve 1945’te Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş Nedenleri (1908-1945), PAÜ,Eğitim Fakültesi Dergisi, S.3, s. 46- 56.
- HÜR, Ayşe, “Türkiye Partiler Mezarlığına Bir Ziyaret”, İnternet Adresi:<http://www.belgehaber.com>.Erişim Tarihi: 07. 04. 2008.
- İNCEÖZ, Semih (1996) “Türkiye'nin İlk Uçak Fabrikasını Kuran Adam Nuri Demirağ”, Aksiyon, 15-21 Haziran s. 24-29. İnternet Adresi: <http://www.nuridemirag.com/belgeler>.
- KAÇMAZOĞLU, H.Bayram (1988), Demokrat Parti Dönemi Toplumsal Tanışmaları, İstanbul, Birey Yayınları.

- KARA- İNCİOĞLU, Nihal (2000), “Türkiye’de Çok Partili Sisteme Geçiş ve Demokrasi Sorunları”, Türkiye’de Politik Değişim ve Modernleşme, der: Ersin Kalaycıoğlu, Ali Yaşar Sarıbay, İstanbul, Alfa Yayınları, s.205-215.
- KARPAT, Kemal (1996), Türk Demokrasi Tarihi (Sosyal, Ekonomik, Kültürel Temeller), İstanbul, Afa Yayınları.
- KİRMAN, Emin (2006), Çok Partili Döneme Geçiş Süreci ve Türk Siyasal Kültüründe Muhalefet Olgusunun Gelişimi (1946-1950), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Isparta, 2006.
- KOÇAK, Cemil (1996), Türkiye’de Milli Şef Dönemi (1938-1945). Cilt: 2, İstanbul, İletişim Yayınları.
- KONYAR, Hürriyet (1999), Ulus Gazetesi, CHP ve Kemalist İlkeler, İstanbul, Bağlam Yayınları.
- KÜÇÜR, Şamil (2006), “İliklerinde Vatan Sevgisiyle Ölen İlklerin Adamı: Nuri Demirağ”, Yeni Şafak, 2 Kasım.
- MÜJDECİ, Mustafa(2005), “Türk Basınında Milli Kalkınma Partisi”. EKEV Akademi Dergisi, sayı 25, İnternet Adresi: <http://www.nuridemirag.com/belgeler>.
- ÖZDAĞ, Ümit(1991), Ordu-Siyaset İlişkisi: Atatürk-İnönü Dönemleri, Ankara, Gündoğan Yayınları.
- ÖZFATURA, İrfan (2006), “Kırgın Havacı”, Türkiye, 22 Ocak. İnternet Adresi: <http://www.nuridemirag.com/belgeler>.
- ÖZTÜRK, Yaşar (2003), “İş Adamlığı, Sanayiciliği ve Politikacılığıyla Örnek Bir Yurtsever: Nuri Demirağ”, *Bütün Dünya*, Mart, İnternet Adresi: <http://www.nuridemirag.com/belgeler>.
- ÖZÜERMAN, Tülay (1998), Türkiye’nin Batılılaşma ve Demokratikleşme Açmazı., İzmir, Dokuz Eylül Yayınları.
- ŞAKİR, Ziya (1947), Nuri Demirağ Kimdir?, İstanbul, Kenan Matbaası. İnternet Adresi: <http://www.nuridemirag.com/belgeler>.
- ŞENŞEKERCİ, Erkan (2000), Türk Devriminde Celal Bayar (1918-1960). İstanbul: Alfa Yayınları.
- TİMUR, Taner (1994), Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş, 2. baskı, İstanbul, İletişim Yayınevi.
- TOKER, Metin(1988), Tek partiden Çok Partiye (1944 -1950), 4. baskı, Ankara, Bilgi Yayınevi.

- TÖKİN, Fürüzan Hüsrev (1965), Türk Tarihinde Siyasi Partiler ve Siyasi Düşüncenin Gelişmesi. 1839-1965. İstanbul, Elif Yayınları.
- TUNA, Ender (2010), Türkiye İktisadi Kalkınma Sürecinde Girişimci Örneği: Nuri Demirağ, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Kalkınma İktisadi ve İktisadi Büyüme Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- YALÇIN, Osman (2009),“Müdürdarzade Nuri Bey’in (Demirağ) Hayatı ve Çalışmaları (1886- 1957), Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, sayı 44, Güz, s.747-769.
- YAZARSIZ , Millet Hizmetinde Kırk Yıl CHP. Ankara, Ankara Basım ve Ciltevi, 1963.
- YÜCEL, M. Serhan(2006), Türkiye’nin Siyasal Partileri (1859-2006), İstanbul, Alfa Yayınları.
- ZÜRCHER, Erik Jan(2000). Modernleşen Türkiye'nin Tarihi, 1. baskı, İstanbul, İletişim Yayınları.

Sonnotlar

¹ 19 Mayıs Nutku, İsmet İnönü'nün demokrasiyi halka ilk kez dile getirişi değildir, 1939'un Martında, İstanbul Üniversitesinde gençlere yaptığı konuşmasında İnönü, yeni bir idare tarzını müjdelemiş, adaylarla halk arasında kopukluğun giderileceğini ve aday belirleme yönteminin değişeceğini vurgulamıştır. Fakat Milli Şefin vaadinin verdiği coşku ve sevinç, İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle kursaklarda kalmıştı. Çünkü memleket yeni bir sisteme geçilmesinin değil, savaştan uzak durmanın yolunu tutmalıydı. Demokrasi ile bunu sağlamak ise, mümkün görünmemekte idi. İsmet İnönü'nün konuşmasının tam metni için bkz. Yazarsız, 1963: 36-38.

² Metinde geçen tarih, Temuçin Faik Ertan (2003: 364) ve Fatih Dervişoğlu'na aittir. Partinin kuruluş tarihine ilişkin farklı bilgiler mevcuttur. Feroz Ahmad, parti başvurusunun 7 Temmuz 1945'de yapıldığını, izin Ağustos'ta verildiğini söyler (1996: 26). MKP'nin kuruluşunun çok partili dönemin gerçek miladı olduğunu belirten Erik Jan Zürcher (2000: 307) ve Taner Timur (1994:15), partinin resmi kuruluş tarihi olarak 5 Eylül olarak belirtmiştir. Araştırmacı Necmettin Deliorman ise, partinin kurulma tarihi olarak, 26 Temmuz 1945'i göstermektedir (1957: 69). Bununla birlikte, aynı çalışmada yazar, Demirağ'ın parti hazırlıklarının “artık yeter” sayısıyla, 6 Temmuz 1945 de başladığını eklemiştir. Verilen bu bilgide dikkati çeken nokta, “artık yeter” sloganıdır. Çünkü DP'nin kitleleri ardına almasında önemli bir unsur olan “Yeter söz milletindir” sloganı ile özdeşleştirilme gayesi sezilmiştir. Bir başka kaynakta ise, partinin kuruluş süreci şu şekilde anlatılmıştır: Nuri Demirağ, 7 Temmuz 1945'te parti kuruluşu için başvurmuştur. 9 Temmuz'da başvuru valiliğe ulaşmış, gerekli incelemeler için Hukuk İşleri Müdürlüğü'ne havale edilmiştir. Fakat dilekçeyle beraber iki adet cemiyet ana nizamnamesi verilmediği gerekçesiyle kuruluş talebi reddedilmiştir. Bunun üzerine üç kurucu nizamnamelerle birlikte yeniden başvuru yapmış, akabinde Başbakan Şükrü Saraçoğlu MKP'nin kurulmasına izin verdiğini açıklamıştır. Partililer 22 Eylül 1945 tarihinde izin alındığı için bu tarihi kuruluş tarihi olarak kabul etmekte, fakat İçişleri Bakanlığı'nın resmi arşivlerinde 24 Temmuz 1945 tarihi olarak belirtilmektedir (Avşar, 1992: 47; aktaran Tuna, 2010: 65).

³ Mühürdarzade Nuri, 1886 Sivas Divriği doğumludur. Kendisine Demirağ soyadı, demiryolu yapımındaki başarısından dolayı Atatürk tarafından verilmiştir. 17 yaşında Ziraat Bankası'nda işe başlayan Demirağ, kısa sürede görevinde terfi edip, İstanbul'a görevlendirilmiştir. Kısa bir süre sonra ise, işinden istifa ederek, ticaret hayatına atılmıştır. Büyük ticari yatırımlara yönelen Demirağ'ın girişimleri (sigara kâğıdı imalatı, demiryolu yapımı ve havacılık alanlarında) oldukça başarılı seyredip, hatırı sayılır bir servet edinse de, uzun vadede sonuçsuz kalmış ve iflas etmiştir. TBMM 10. Döneminde Sivas'tan bağımsız milletvekilliği yapan Demirağ, 1957 yılında ise, şeker hastalığından vefat etmiştir (Coşkun, 1995: 163; Şakir, 1947; Yalçın, 2009: 743).

⁴ Mesleği avukat olarak belirtilen Hüseyin Avni Ulaş, TBMM I. Döneminde Halk Fırkası Erzurum Milletvekilliği yapmıştır (Coşkun, 1995: 249). Ulaş'ın siyasi parti kurma idealinin bittiği bir anda Demirağ karşısına çıkmıştır. Ulaş'a siyasi parti kurmak konusundaki fikri hala geçerli ise, birlikte olmak istediğini belirtir. Demirağ, kendisinin kuruculuk şerefiyle yetineceğini ilave eder. Siyasi sorumluluk, Ulaş'a ait olacak, Demirağ ise, maddi sermayesini harcayarak, vatana olan borcunu ödeyecektir. Ulaş, Nuri Demirağ'ın vaatlerinin "münhasıran kuruculuk ve yardımla sınırlı kalması şartıyla" partiyeye katılmayı kabul eder. Ulaş gibi tecrübeli bir siyasetçinin Demirağ'ın teklifini kabul etmesinde teklifin cazibesi yanında Ulaş'ın içinde bulunduğu psikolojik durumun da etkisi vardır. Ulaş, kendi ifadesiyle yirmi beş senedir, manevi işkence çekmektedir. Yakınları bile vebalı gibi kendinden kaçmaktadır. Memlekete hizmetten alınmıştır. Birikimini mezara götürmektense, Demirağ'la siyaset yapmayı tercih etmiştir. Bütün bunlara rağmen Ulaş'ın, MKP ile ilişkisi pek uzun sürmemiş, kısa bir süre sonra sağlık şartları ve siyasi beklentilerine uygun bulmadığı gerekçesiyle partiden ayrılmıştır (Dervişoğlu, 2011: 161-162).

⁵ Emekli General Cevat Rifat Atilhan, MKP'nin kurulmasından kısa bir süre sonra, Nuri Demirağ ile anlaşmazlığı onu partiden ihraç etme kararı çıkarmaya kadar götürmüştü; kamuoyundaki olumsuz görünüm üzerine, Nuri Demirağ tarafından partiden ihraç edilmiştir. Demirağ ve Atilhan arasındaki bu mücadele basına ve yargıya da taşınmış, karşılıklı suçlamalar dava konusu olmuştur. Demirağ, Atilhan'ı Almanlardan 100 bin Reichmark alıp, İsviçre bankalarına yatırmakla suçlarken, Atilhan'ın avukatları Demirağ'ı kamuya mal olması gereken bir siyasi partiyeye adresi kendi malikânesi göstermek suretiyle şahsi malı gibi kullanmaya çalışmakla suçlamıştı (Dervişoğlu, 2011: 163-164).

⁶ MKP'yi kurucuları bakımından değerlendiren Samet Ağaoğlu, siyasi ortamın parti kurmaya uygunluğundan istifade etmek olan bu üç kişinin başka hiçbir müşterek paydaları olmadığını ifade eder (1972: 45-46).

⁷ Çalışma masasında "fare kapanına benzer" garip bir alet bulunduran ve "iki ayaklı fare kapanı" adını koyduğu bu nesne ile "muhtekirleri idam edeceğini" söyleyen MKP liderinin bütün muhalefeti Üsküdar sirtlarındaki muazzam korusunda ve onun ortasındaki sarı boyalı Kanarya köşkünde sık sık gazetecilere kuzu ziyafeti çekti (Avşar, 1992: 48).

⁸ Nuri Demirağ'ın girişimlerine yönelik engellemeler ilerleyen yıllarda da devam etmiştir. Demirağ'ın ilk özel radyoyu kurma isteği ve 100.000 gazete basabilecek kapasitede bir tesis kurma isteği de sonuçsuz kalmıştır Öztürk, 2003).

⁹ Bu yöndeki görüşümüzü, Fatih Dervişoğlu da çalışmasında şu sözleriyle desteklemektedir: MKP'nin kuruluş amacı, Demirağ'ın ifadesiyle halkın devletçilik ilkesinden doğan her türlü sıkıntısını ortadan kaldırmak üzere uygulamaya konacak bir dizi ilkeyi hayata getirmektir (2011: 166). Yazar çalışmasında, Demirağ'ın sıkıntısının kaynağını daha ayrıntılandırmakta, Atatürk politikaları ile uyumlu olan bu girişimcinin Atatürk'ün sağlığı süresince gördüğü ilgiyi, ölümünden sonra yönetimi eline alan "devletçi" İnönü ile kuramamasından kaynaklandığını ve devletle olan ilişkilerinde yeni ve sıkıntılı bir sürece girdiğini işaret etmektedir (2011: 187). Nuri Bey'in ülke sorunlarına ürettiği çözümlerin Atatürk'ün görüşleri ile uyum içinde olduğu, buna karşın havacılık yatırımlarının İnönü döneminde bazı engellemelere uğratıldığı yönünde bilgiler, başka kaynaklarda da yer almaktadır

(Ayrıntılı bilgi için bkz. Yalçın, 2009).

¹⁰ Nuri Demirağ'ın Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye yazdığı 29 Kasım 1939 tarihli ve 26 Ağustos 1940 tarihli iki mektubun tam metni için bkz. Deliorman, 1957: 34-42; Şakir, 1947: 159, 162).

¹¹ Burada eklenmesi gereken nokta şudur ki, Nuri Demirağ da CHP üyesidir. MKP'ni kurmasının ardından ihraç edilmiştir (Müjdeci, 2005: 11).

¹² Hükümetten “olumlu” netice alabileceklerine pek inanmadıkları için hazırlıksız olan Nuri Demirağ ve arkadaşları partinin açılış törenini 27 Ekim’de yapabildiler (Toker, 1998: 70; Avşar, 1992: 47-48).

¹³ Bahsi geçen bu ilkeler bütünü, parti kurucusu Nuri Demirağ'ın o güne dek çalıştığı ve sahip olduğu yerlerde uygulamaya çalıştığı prensiplerdir (Ayrıntılı bilgi için bkz. Şakir, 1947).

¹⁴ Bu madde parti yöneticileri arasında sosyalist eğilimli kişilerin olduğu düşüncesini gündeme getirmişti (Dervişoğlu, 2011: 165).

¹⁵ 1949 yılında yapılan İkinci Olağan Kongrede de bu yöndeki görüşlerin tekrar altı çizilmiş, 1947 yılında gerçekleştirilen ilk kongreden farklı olarak, köy ve köycülük konuları da gündemde yer almış, nizamnameye yeni maddeler eklenmiştir (Dervişoğlu, 2011: 168)

¹⁶ İnönü'nün partiyi ciddiye almamasının sebebi, asıl muhalefetin meclisin içinde olması gerektiği yönündeki beklentisine dayandırılmıştır (Haytoğlu, 1997: 53).

¹⁷ İnönü, 1 Kasım 1945 tarihli konuşmasında, “Bizim tek eksiğimiz hükümet partisinin karşısında bir parti bulunmamasıdır. Bu yolda memlekette geçmiş tecrübeler vardı. Hatta iktidarda bulunanlar tarafından teşvik olunarak teşebbüse girilmiştir. İki defa memlekette çıkan tepkiler karşısında teşebbüsün muvaffak olmaması bir talihsizliktir. Fakat memleketlerin ihtiyaçları sevkiyle hürriyet ve demokrasi havasının tabii işlemesi sayesinde başka siyasi partilerin de kurulması mümkün olacaktır” demiştir (Timur, 1994: 15). Araştırmacılar da İnönü'nün bu sözlerini, MKP'ni ciddi bir muhalefet partisi saymadığı şeklinde yorumlamışlardır (Ahmad ve Ahmad, 1976: 15).

¹⁸ Basından gerekli ilgiyi göremeyen Demirağ kendi gazetesini yayınlamaya karar vermiştir. İlk olarak, *MKP Tez Kalkınma*'yı çıkarmış, bu kapatıldıktan sonra *Kalkınma* adıyla bir gazete basmaya karar vermiştir. Basın, siyaset ilişkilerini çok iyi bilen Nuri Demirağ matbaa için de gerekli çalışmalara hız vermiştir. Cihat Baban ve dört ortağı tarafından 1955 yılında çıkarılmaya başlanan *Tercüman* gazetesi onun matbaasında basılmıştır. Cihat Baban'ın Adnan Menderes'le ilişkilerinin limoni olmasından dolayı Nuri Demirağ'a bu gazeteyi matbaasında basmaması söylenmiştir. Demirağ ise bu sözlere itibar etmeyip: “Menderes eğer fikir ve basın hürriyetini zorbalıkla baltalamak isterse gelsin baltalsın, bu memleketin tarihinde benim itibarım artar, onun da ismi lekelenir” demiştir. Bahsi geçen matbaa sonraki yıllarda CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek'e satılmıştır. O da bir süre sonra tesisleri İsmet İnönü'nün damadı Metin Toker'e devretmiştir. Matbaa sonra Ankara'ya taşınarak Rüzgârlı Matbaa adını almıştır (Algan, 2011).

¹⁹ Nuri Demirağ'ın verdiği davetlerde sık sık kuzu ikram etmesinden yola çıkılarak, parti “kuzu partisi” olarak anılmaya başlanmıştır (Dervişoğlu, 2011: 156-157; Özfatura, 2006; İnceöz, 1996; Küçür, 2006). Dönemin basının partiye olan yaklaşımına ilişkin örnekler için bkz. Tuna, 2010: 68-69).

²⁰ Ulusal kamuoyunda parti istediği ilgiyi göremezken, dış basın Nuri Demirağ'ın şahsını ve partisini dikkate almıştır (Dervişoğlu, 2011: 157).

²¹ Dönemin mizah dergilerinden *Bizim Köylü* de 1950 seçimleri öncesinde, “MKP Marşı” : (Lafları ve şarkısı Bağtapu Nuri Demir Ağanındır)- Hayat pahalılaştı artırınca şu tuzun, Artık kongrelerinde kesilmeyecek kuzu, Azam bulmasa dahi henüz yirmi otuzu, Üç milyonu harcadım emin ol seve seve.. Ben uçak peşindeyken paralar oldu deve!. Bu uğurda giderken sermayemiz paramız, Nasıl açıldı

bilmem çocuklarla aramız, Velhasıl bir gün gelip kapandı maceramız, Üç milyonu harcadım emin ol seve seve.. Ben uçak peşindeyken paralar oldu deve!.” (Başyigit, 2006: 202-203).

²² Erik Jan Zürcher, partinin siyasi sahada etken olmamasını ve destek sağlayamamasını, Millet Meclisi'nde temsil edilmeyişi ile yöneticilerinin deneyimsiz olmasına bağlamıştır (2000: 307). Kemal Karpat da, partinin, liderinin ahlaki ve sosyal görüşlerini aksettirdiğini, halkın desteğinden çok kurucusunun sağladığı paralarla varlığını devam ettirdiğini belirtmiş ve daha baştan itibaren partinin iç çekişme ve kavgalarla yıprandığını ve belirli sosyal ve ekonomik görüşlerden yoksun olan Milli Kalkınma Partisi'nin DP'nin kurulması üzerine de Türk siyasi hayatında bir kuvvet olmaktan çıktığını ifade etmiştir (1996: 343).

²³ Partinin kuruluşundan bir süre sonra, Hüseyin Avni Ulaş bir gazete çıkarma düşüncesine girer. Gazetenin adı da *Mesuliyet* olacaktır. Fakat o dönemde bu gerçekleşmez. Ulaş, gazetesini ancak partiden ayrıldıktan sonra yayınlamaya başlar (Algan, 2011).

²⁴ MKP'nin 1946 seçimlerindeki başarısızlığı genel başkanının dosdoğru bir insan olması nedeniyle siyasi rakipleri gibi hayali vaatler vermekten kaçınması ve çeşitli kurnazlık ve hilelere başvurmaması ile de açıklanmıştır (Özfatura, 2006; İnceöz, 1996).

²⁵ 1946'daki genel seçimlerin hemen ardından başlayan parti içi çekişmeler yüzünden, MKP, 1950 yılına kadar yapılan ara seçimlere katılamamıştır.

²⁶ Bir kaynakta, Nuri Demirağ'ın partiden ihraç edilme kararının daha evvel alındığını, fakat yaklaşan seçimlerde MKP teşkilatlarının DP'ye katılmasından endişe duyulduğu için, kararın ilanının ertelendiği ifade edilmiştir (Çufalı, 2004: 55).

²⁷ Parti Merkez İdare Heyeti, 15 Ekim 1946 tarihinde bir muhtıra yayınladı. Bu muhtırada partilerin görevinin partililik yapmak değil, ülke menfaatleri için elbirliğiyle çalışmak olduğu, demokratik düzenin kuruluşunda ön ayak olan iktidar partisine yardım etmek gerektiği belirtilerek, bu noktaları DP'nin düşünmediği ve tartışmadığı, sadece körü körüne muhalefet ettiği, MKP'nin ise, liderinin liyakatsizliği nedeniyle buhranlar içinde çırpındığı ileri sürülüyordu. Liderin partiden ihraç edilmesinden sonra, yeni bir politikanın belirlendiği ileri sürülüyor ve CHP'ye DP ile mücadele amacıyla işbirliği teklif ediliyordu. Bunun için, CHP'nin MKP'ye bilhassa yardım etmesi gerektiği belirtilerek, aksi takdirde MKP'nin kapanması durumunda tüm teşkilatın DP'ye geçebileceği uyarısında bulunuluyordu. Yardımın olması halinde MKP'nin CHP'nin iç ve dış politikasını destekleyeceğini bildiriyordu (aktaran Çufalı, 2004: 55-56).